

חבל נחלתו

במעבר קמח מטחנות קמח ערביות ומהאוטונומיה לבתי מאפה המוכרים ליהודים. וכן ביבוא מוצרי מזון שלא עברו את מחלקת היבוא של הרה"ר, ואעפ"כ נמכרים ככשרים. לשם כך על הקונים לבדוק שהם קונים מחברה מוכרת או ממאפיה מוכרת ובעלת הכשרים, ושהמוצר אותו הם קונים הוא עם הכשר של הרבנות הראשית או המקומית או בד"צ כלשהו. כמו"כ ישנם מוצרים טבעוניים – טבליות ושמינים המופקים מדגנים שיכול להיות בהם איסור 'חדש' ואף עליהם צריך לבדוק עפ"י תאריך היצור והרבנות המכשירה שאין בהם איסור 'חדש'. אין להסתמך על חותמת "כשר" של רבניות בחו"ל אלא א"כ צויין במפורש שנוזהרו באיסור 'חדש'.

מוצרים ולמוכרים ככשרים מתקשרת עם הרבנות הראשית, ומחלקת היבוא של הרבנות קובעת לה את דרך הפיקוח. בדר"כ הדרישה היא לתעודות הכשר של הרבנות המקומית משעת הזריעה ועד הקצירה ולאחריה. למפעלים גדולים המיבאים בעצמם את חומרי הגלם כגון "טמפו" ישנו מערך שלם של פיקוח על השעורה המיובאת לעשיית בירה משעת הזריעה לפי חלקות, ומעקב אחרי הגידול, עד שהיבול מגיע למפעלים לעיבוד. וכן ישנו פיקוח על בירה מיובאת מארצות אחרות לגבי כל מרכיבי הכשרות (כולל איסור 'חדש')¹⁰.

מסקנות למעשה

תקלות שיכולות להיות (לא ידוע שישנו), הן

סימן לט

הכנת תרופה טבעונית מגבעולי חיטה ואכילתה קודם הבאת העומר

שאלה

האם מותר, מצד איסור 'חדש' להפיק תמצית נוזלית לרפואה מגבעולי חיטה קודם ההשתבלות ולאוכלה קודם הבאת העומר?

תשובה

א. הראשונים בברו כי שני איסורים כרוכים בעומר. האחד איסור קצירה קודם

העומר שהוא לאו הבא מכלל עשה והובא ברמב"ם [הל' תמידין ומוספין פ"ז הי"ג] ועל' במנ"ח [מצ' ש"ב אות ד']. ואיסור נוסף של אכילה מן התבואה החדשה קודם הבאת העומר ובימינו כל יום ט"ז ניסן, כמבואר ברמב"ם [הל' מאכלות אסורות פ"י ה"ב-ה"ה] וחינוך [מצ' ש"ג], ושו"ע [או"ח סי' תפ"ט סי', יו"ד סי' רצ"ג].

במקרה הנוכחי, המדובר בקצירה כשהתבואה בגובה כעשרים ס"מ (עשב) ולא

10. נמסר ע"י הרב עמר הי"ו, הרב של מפעלי "טמפו".

חבל נחלתו

הגיעה לפריחה כש"כ לא להשתבלות. כמו"כ אין כאן אכילת הגרעינים אלא מיצוי הירק ושתיית המיצוי.

ב. במנחות [פ"י מ"ח]: "קוצרים בית השלחים שבעמקים אבל לא גודשין. אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמים וגודשין שלא ברצון חכמים, ולא מיחו בידם חכמים. קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שלישי, רבי שמעון אומר אף יקצור ויאכיל אף משהביאה שלישי".

כתב הרמב"ם בפה"מ: "אמר וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם, ממה שאמר וקצרתם את קצירה אנו למדים שמותר לנו לקצור קודם לעומר, וממה שאמר ראשית קצירכם משמע שלא יקצר לפניו כלום, ובא בקבלה בתיאוס אלה כך: ממקום שאתה מביא אין אתה קוצר, ממקום שאין אתה מביא אתה קוצר. וכיון שאין מביאין עומר מבית השלחין כמו שנתבאר בפרק השמיני (מ"ב: "לא מבית הזבלים, ולא מבית השלחים ולא מבית האילן"), הותר לקצור אותן המקומות לפני קצירת העומר, אבל אין דשין אלא לאחר הקרבת העומר והוא אמרו אבל לא גודשין".

מתבאר מדבריו, שאיסור הקצירה כשהתבואה אינה בשלה הוא מדרבנן. וכן עולה מן הספרא [אמור פרשת י, ד': "קציר ולא הקטניות, קצירה ולא השחת". אמנם לגבי האכילה לא שמענו שהרי אפילו לגדוש לא הותר לפני העומר.

ג. החלק השני של המשנה שייך לענייננו. ת"ק שר' יהודה מפרשו (=אימתי לפרש – סנהדרין כ"ד ע"ב) מתיר קצירה לשחת לבהמה בלבד, בתנאי שהתחיל קודם שהביאה שלישי, ואז מותר אף לאחר שהביאה שלישי. ר"ש חולק ומתיר קצירה לבהמה אף לאחר הבאת שלישי.

בגמ' מנחות [ע"א ע"ב] דנו לפי מי סבר ר' מאיר בפאה [פ"ב מ"א] שהקוצר לשחת מפסיק לפאה מפני שאינה נחשבת כקצירה. אמנם חכמים סברו שאינו מפסיק, והקצירה לשחת נחשבת כתחילת קצירה. עוד עולה מהסוגיא שהקצירה לשחת היא דוקא להאכלת בהמה. וכ"פ הרמב"ם [נתמידין ומוספין פ"ז הט"ו]: "תבואה שלא הביאה שלישי מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה". וכתבו המהר"י קורקוס והלח"מ שהתירו הוא אך קצירה לבהמה, אבל לאדם כל קצירה מקרי התחלת קצירה ואסורה.

אולם רש"י בפסחים [כ"ג ע"א] כתב: "קוצר לשחת — אף על גב דכתיב עומר ראשית קצירכם אל הכהן דמשמע דאסור לקצור לפני העומר — מותר לקצור לשחת כשהוא עשב, דלאו קציר הוא. ומאכיל לבהמה — אף חיטין גמורין על ידי קיטוף, מכל מקום חדש מותר בהנאה". היינו רש"י מפרש את המשנה בקצירה לאדם במצב שחת, וקיטוף לבהמה אף כשהתבואה בשלה מפני שהאכלת בהמה היא רק בגדר הנאה ולא נאסרה כאכילת אדם קודם העומר. והמאירי בפסחים פרש כרש"י.

חבל נחלתו

פ"ג מהל' בכורות [סוף אות מ"א]. וכן הרש"ש במנחות הזכיר זאת.

עולה מן הדברים שקיטוף, היינו ביד ולא בכלי מותר לכו"ע אף קודם העומר.

ד. לא מצאתי שהעירו ישירות מאיזה שלב חל איסור 'חדש' על מיני דגן. התבואה בגרעיניה הותרה רק אם השרישה לפני העומר. אולם נראה שאיסור ה'חדש' מתייחס לגרעיני הדגן ולא לכל הצמח על שורשיו גבעוליו ועליו. והאכילה מהם אולי תאסר **מדרבנן** בשלב הגרעינים (הביאה שלישי ואילך) אבל לא לפני כן.

הרמב"ם [הל' מאכלות אסורות פ"י ה"ג] מונה בדברים האסורים מ'חדש' ולוקים עליהם: לחם, קלי וכרמל. ולפי"ד האוכל גבעול בין כשהוא ירוק ובין ביובשו אינו לוקה. והרמב"ם אינו מונה אף איסור דרבנן באכילת הגבעול קודם הבאת העומר. ומן הסתם מפני שהיא אכילה שלא כדרכו של האדם באכילת מיני דגן.

ה. סיבה נוספת לכאורה להתיר שתיית משקים המתמצים מגבעולי החיטה עולה מדברי ס' מגן האלף המובאים בשדי חמד [מערכת חדש אות ב' ואילך].

בחק יעקב [סי' תפ"ט ס"ק כ"ב] הביא מגמרא וראשונים לאסור משקין היוצאים מן החדש. ועי"ע בש"ך [יר"ד סי' רצ"ג ס"ק ו'] ובית הלל [על הדף].

אולם במגן האלף הביא כנגד זה שלשה טעמים: א. משקין היוצאים הרי זה שלא

ותוס' [שם ד"ה קוצר] הסביר את שיקוליו של רש"י לפרש כן, ובתוך דבריו כתב שקודם הבאת שליש אין כלל איסור חדש¹. והעיר על רש"י ותוס' בפסחים במלוא הרועים [מנחות].

רבנו פרץ [פסחים שם] ותוס' במנחות [ע"א ע"ב ד"ה אימור] הביאו משם הר"י מאורליינש שהקשה על רש"י מהגמ' במנחות בה מוכח שר' יהודה דיבר דוקא בהאכלה לבהמה. והסבירו בהאכלת שחת לבהמה.

מתבאר, שלפנינו מחלוקת ראשונים האם מותר לקצור לצורכי אדם לפני שהתבואה הביאה שלישי. ונראה שאף מהשיטה המתירה קצירה לאדם, אין ללמוד היתר לאכילת אדם.

ג. בתוספתא [מנחות פ"י ה"ז]: "ר' שמעון בן אלעזר אומר: מקטפין לפני העומר ומוכרין לאחר העומר..." וכן במנחות [ס"ח ע"ב]: "אמר רבה שאני חדש מתוך שלא היתרתה לו אלא ע"י קיטוף זכור הוא". אמנם משני המקורות עולה שהקיטוף שלא במגל מזכיר לו שאסור לאכול. בשני המקרים המדובר בקטיף ביד של תבואה בשלה ולא של חיטה במצב של גבעולים.

וכן המנ"ח [מצ' ש"ב אות ו'] כתב: "דעני' פסחים י"א ע"א ובסוגיא דמנחות ס"ח ע"א שהבאתי, מובאר דדוקא במגל אסור לקצור קודם העומר אבל לקטוף ביד שרי, והר"מ כאן השמיט זה, והרגיש בזה המהרי"ט אלגאזי

1. האחרונים תמהו על סברת תוס': הקשו עליו המנ"ח [מצ' ש"ג אות ו'], ועי"ע באחרונים שהובאו במנ"ח הוצ' מכון ירושלים.

חבל נחלתו

בשתיה.

ומעין ראייה לדבר מיבמות [ס"ג ע"א] במימרא המשבחת את ההשקעה הממונית במסחר לעומת השקעה בחקלאות: "אמר רבא: מאה זוזי בעיסקא — כל יומא בשרא וחמרא, מאה זוזי בארעא — מילחא וחפורא; (רש"י: "חפורה — שחת ששכרה מועט ואוכל עשבים וחזיז במלת. חפורה — ירק מן התבואה עד שלא הביאה שלישי"). ולא עוד, אלא מגניא ליה אארעא (רש"י: "מגניא ליה אארעא — [משכבת אותו על הארץ] לשמור כל הלילה"), ומרמיא ליה תיגרי". (רש"י: "בשבילה מתקוטט עם בני אדם"). והנה אף שמגנים את אכילת העשב מן התבואה עד שלא הביאה שלישי, הלא משמע ממנה שהאכילה מותרת (אף שהאכילה קודם שלישי היא לפני הבאת העומר).

מסקנה

מותר לקטוף ביד (ולא בכלי) תבואה קודם ההשתבלות, אע"פ שעדיין לא הגיעה יום הינף, ולמצות ממנה תרופות טבעוניות. ונראה שהתבואה הנקטפת חייבת בתרומות ומעשרות.

כדרך הנאתם. ב. משום שהם זיעה בעלמא. ג. משקים היוצאים מן הפירות אינם כמותם. והסכימו עמו כמה אחרונים [ע"י שד"ח שם וע"י בית לחם יהודה על הדף, וכף החיים או"ח סי' תפ"ט].

אמנם נראה לדחות סיבה זאת לגבי שאלתנו, מפני שכל ההיתר הוא לגבי משקים הבאים מתבואה חדשה בחוצה לארץ, שיש עוד סניפים להתיר ומנהג להקל בהם; אבל בארץ ישראל אין מנהג להקל, וע"כ טעם זה אינו מספיק.

ו. אולם כאמור הפקת המיץ נעשית מהתבואה כשהיא במצב של עשב, ונלע"ד שבמצב זה לא חל איסור 'חדש'. וכבר הבאנו שאין איסור קציר מהתורה וקיסוף אף לא מדרבנן. וכיון שהנאסר באכילה הם דוקא לחם קלי וכרמל הנעשים מגרעיני התבואה הבשלה, נראה שקודם הבאת שלישי (אחרון — רמב"ם ורש"י וע"ע אנ"ת ערך "הבאת שלישי"). איסור אכילת הגרעינים הוא מדרבנן. ואכילת הירק קודם ההשתבלות מותרת (וחייבת בהפרשת תרו"מ ככל ירק). וכש"כ מיץ המתמצה מהעשב שמותר

סימן מ

הרכבה והכלאה באתרוג

הקדמה

הרכבה והכלאה הן שתי פעולות בוטאניות שונות, ולהן תוצאות שונות לגבי העץ.

ההרכבה היא חיבור בין שני חלקי אילן (אפילו ממינים שונים) כאשר במקום ההרכבה נוצר חיבור בין רקמות הרוכב לרקמות הכנה. בדרך זו, כאשר הכנה בעלת יתרונות על הרוכב של עמידות, פיתוח

מערכת שורשים ויניקת חומרי מזון גדולה, מקבל הרוכב את היתרונות של הכנה בלי לשנות את אופיו העצמי (גנטי). דרך האיחוי ביניהם מעבירה הכנה חומרי מזון לרוכב. ומתפתח עץ אשר חלקו התחתון (הכנה) שייך למין אחד וחלקו השני (הרוכב) לזן או מין אחר. הפרי הנוצר על גבי הרוכב הוא לגמרי פרי הרוכב, אולם יתכנו